

ΑΠΟΚΡΥΦΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΞΑΡΙΑ

Πάντες οι μὴ τελείως ἄγευστοι ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας γνωρίζουσιν, ὅτι τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν εἶναι τὰ μόνα τῆς Ἰδρύσεως; τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπομνημονεύματα, ἀλλ’ ἔξελέγησαν καὶ ἐκυρώθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐκ πολλοῦ πλήθους Εὐαγγελίων, Ἀποκαλύψεων, Ἐπιστολῶν, Ἀποστολικῶν Πράξεων καὶ παντοῖων ἄλλων ιστορημάτων, περιληφθέντων μετὰ τὴν διαλογὴν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὅνομα Ἀποκρύφων. Οὕτω λ. χ. πλὴν τῶν τεσσάρων κανονικῶν περιεσθθοσαν ἡ μηνημονεύονται τὰ εὐαγγέλια τοῦ ἄγ. Πέτρου, τοῦ ἄγ. Ἰακώβου, τοῦ ἄγ. Βαρθολομαίου, τοῦ ἄγίου Ἀνδρέου, τοῦ Νικοδήμου, τοῦ Θωμᾶ Ἰστρηλίτου, τοῦ ἄγ. Ματθία, τῆς Μαρίας, τῆς Γεννήσεως, τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων, τῶν Ναζωραίων καὶ ἄλλα ἐν συνόλῳ τριάκοντα ἑννέα. Ἀποκαλύψεις λέγονται γράψαντες, πλὴν τοῦ ἄγ. Ἰωάννου, οἱ ἄγιοι Πέτρος, Παῦλος καὶ Θωμᾶς· πολὺ δὲ περισσότεροι εἶναι οἱ συντάκται ιστοριῶν τῶν ἀποστολικῶν πράξεων καὶ ἀπειράρχιμοι τῶν πρώτων ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσεων αἱ ἀφηγήσεις. Ἡ τοιαύτη πληθύρα κειμένων ἐπέβαλε μὲν τὴν προτίμησιν καὶ κύρωσιν τῶν ἀξιολογωτέρων, ἀδικον ὅμως θὰ ἦτο νὰ συμπεράνῃ τις ἐκ ταύτης ὅτι ἀπεκήρυττεν ἡ Ἐκκλησία πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ λοιπά. Ὑπὸ τὸν κοινὸν τῷ ὄντι καὶ κάπιας δυστώνυμον τίτλον Ἀποκρύφων συμπειλαμβάνονται, πλὴν τῶν ἐπιβαρυμούνων δι’ εἰδικῆς καταδίκης ἐπὶ νοθεύσει ἡ κακοδοξία, πλεῖστα ἄλλα ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον ιστότιμα τῶν κανονικῶν καὶ ἔπειτα κατ’ οὐδὲν ἄλλο διακρινόμενα τούτων, παρὰ μόνον ὅτι ταῦτα μὲν ἀγενιώτακοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὰ δὲ ἀπόκρυφα ἀπέμειναν ἀνάγνωσμα οἰκιακόν. Τὰ ὀλίγα τῷ ὄντι κυρωθέντα κείμενα οὐδόλως ἔχηρκουν πρὸς κορεσμὸν τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε θερμοῦ πόθου στενοτέρας οἰκειώσεως πρὸς τὰ πρόσωπα τοῦ εὐαγγελικοῦ δράματος καὶ τῆς περιεργίας τῶν πιστῶν νὰ γνωρίσωσι τὰς λεπτομερείας τοῦ βίου καὶ τοῦ θανάτου ἐκάστου τούτων. Τι λ. χ. ἐπραττεν ἥδο Ἰησοῦς κατὰ τοὺς παιδικοὺς καὶ τῆς πρώτης νεότητος τοὺς χρόνους; Τι ἀπέγειναν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ Μαρία, ἡ Μάρθα, ἡ Σαλόμη, ἡ Μαγδαληνὴ καὶ αἱ ἄλλαι ιεραὶ γυ-

ναῖκες, αἵτινες παρηκολούθουν αὐτῷ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος μέχρι τοῦ Σταυροῦ; Ποῦ ἐδίδαξε, τίνα εἰδῶλα ἐκρήμνισε καὶ πῶς ἀπέθανεν ἐκκατος τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν συγχρόνων καὶ ἔπειτα μαρτύρων; Περὶ πάγτων τούτων, τῶν μὴ θεωρουμένων τότε ως ἀσημάντων, δλίγιστα δυνάμενοι νὰ διδαχθῶσιν ἐκ τῶν ἐπισήμων βιβλίων, προσέτρεχον οἱ πιστοὶ εἰς τὰ ἀπόκρυφα, τῶν ὁποίων ηὔξανε καθ’ ἐκάστην ἡ διάδοσις καὶ τὸ πλήθος. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι ὅτι δέν συμφονοῦσιν οἱ ὀρθοδόξως ἡ κριτικῶς θελογοῦντες περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν ἐν τοῖς ἀποκρύφοις ιστορουμένων γεγονότων, οὐδὲς ὅμως δύναται ν’ ἀρνηθῆ ὅτι εἰκονίζονται ἐν αὐτοῖς ἀκριβέστατα τὰ ἥπη, τὰ ἔθιμα, ὁ οἰκιακὸς βίος; καὶ ίδίως ἡ ψυχικὴ διάθεσις τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Τὸ ἀμφισθητήσιμον ιστορικῶς θεωρεῖται παρὰ πάγτων ως ψυχολογικὸν μνημεῖον ἀξίας ἀνεκτιμήτου.

Εἰς ταύτην πιθανῶς ἀποβλέποντι δὲν ἀποξιώσεν ὁ πολὺς Φαρισαῖος νὰ καταβάλῃ πρὸς συλλογήν, παράθεσιν καὶ διασάρισιν διὰ κριτικῶν σημειώσεων τοῦ κειμένου τῶν Ἀποκρύφων, ὃσον τούλαχιστον ὑπὲρ τῆς Ἐλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς Βιβλιοθήκης του ὅγκου ἐργαῖσας. Ἄλλα καὶ τοσοῦτος ἥτο τοῦ ἀγαθοῦ λογίου διάβολος μὴ θεωρηθῆ ὑπὸ τῶν σεμνοτύφων Γερμανῶν θεολόγων ως εὗπιστος ἢ εὐνοϊκῶς διακείμενος πρὸς τὰς δειπιδαίμονας τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας παραδόσεις, ὅπερ ἔθεώρησε πρέπον νὰ εἰδοποιήσῃ μετὰ κάπιας κωμικῆς σοβαρότητος τὸν ἀναγνώστην: «ὅτι οὐδόλως πιστεύει εἰς τοὺς μύθους, τοὺς ὁποίους συνέλεξε καὶ δημοσιεύει, ὅπως καταστήσῃ τὴν ἀνκίρεσιν αὐτῶν εὐχερεστέραν». Αὕτη ὅμως ἥτο καὶ περιττή, ἀφοῦ οὔτε ὑπὸ τῆς Ρώμης οὔτε, καθ’ ὃσον γνωρίζομεν, ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἔθεωρήθη ποτὲ ἡ πίστις εἰς τὰ ιστορικά ταῦτα ὡς ὑποχρεωτική. Ἀξία ἀπ’ ἐναντίας σημειώσεως φαίνεται ἡ ὑπερβολὴ κριτικῆς ἀμεροληψίας, ἥν ἐπιδεικνύουσι καὶ οἱ εὐτελέστατοι τῶν σημερινῶν θεολόγων περὶ τὴν ἀπέμησιν τοῦ ιστορικοῦ κύρους τῶν ἀποκρύφων, λαλοῦντες πλειστάκις περὶ τούτων ως περὶ δημοφιλῶν παραδίτεων, δυναμένων νὰ ἔξομοιωθῶσι πρὸς τὰς ἡρωϊκὰς τῶν Ἐλλήνων ἢ τὰς ἴπποτι-

καὶ τῶν μέστων χρίνουν. Αὗται ἔχρησίμεον πρὸς παραχειμίαν καὶ ἐνθάρρυνσι τῶν πιστῶν εἰς τὸν ἀγώνα, ἡ καὶ πρὸς ἀπλῆν αὐτῶν ψυχαγωγίαν παρὰ τὴν χειμερινὴν ἐστίαν, ἐν ταῖς εἰρκαταῖς ἡ κατὰ τὰς ἀνιαράς διὰ τῶν ἐρήμων πορείας. Τὰ ιστορήματα ταῦτα δὲν φάνινται ἐξ ἀρχῆς ὅπως ἔχουσι συνταχθέντα, ἀλλ' ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμείνοντα ἐν ρευστῇ οὔτιως εἰπεῖν καταστάσει, ἀπαύστως μεταβαλλόμενα καὶ ὄγκουμενα κατὰ τὴν μετάβασιν αὐτῶν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μέχρι τῆς ὁριστικῆς αὐτῶν συμπήξεως καὶ συναρμολογήσεως περὶ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου ἡ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος. Τὰ ἐν αὐτοῖς ἀναφερόμενα περὶ τῆς Παρθένου, περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῶν παιδικῶν ἔργων τοῦ Ἰησοῦ, περὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν συναθλητῶν αὐτῶν οὔτε βέβαια εἶναι οὔτε καὖν πολὺ πιθανά· οὐδὲ δύνανται νὰ ὑποτεθῶσιν ἀκριβέστεροι οἱ ἀποδιδόμενοι εἰς αὐτοὺς λόγοι. Πολὺ μᾶλλον παρὰ ἀφήγησις τῶν ὅστα πράγματι ἔπραξαν καὶ εἴπον δὲ Σωτὴρ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, πρέπει νὰ θεωρῶνται τὰ βιβλία ταῦτα ὡς παριστῶντα τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα, τὰ δοποῖα κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὸ αἰσθῆμα τῶν ποώτων Χριστιανῶν ἡρῷον εἰς τοῦ εὐαγγελικοῦ δράματος τοὺς πρωταγωνιστάς. Τοιαῦτα, ἐν ἀκριβεῖ συνόψει, φρονοῦσι περὶ τῶν Ἀποκρύφων οἱ πλειστοι τῶν συγχρόνων θεολόγων. Ὁ ἐγκύπτων εἰς ὅσα περὶ αὐτῶν γράφουσι, νομίζει ὅτι ἀναγινώσκει ἔργον τοῦ Στράους ἢ τοῦ Ρενάν, ἐξηγούντων πῶς διὰ τῆς βαθμιαλας ἀνελίξεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ διὰ κοινῆς πλειστάκις ἀσυνειδήτου τῶν πιστῶν συνεργασίας συνεκομίσθη τὸ ὄλικὸν τὸ χρησιμεῦταν πρὸς σύνταξιν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ κοιτικὴ μέθοδος ἀμφοτέρων εἶναι ἡ αὐτά, ἡ δὲ μεταξὺ τῶν ὀρθολογιστῶν καὶ τῶν ὀρθοδόξων διαφορὰ περιορίζεται εἰς τὸ ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐφαρμόζουσιν αὐτὴν εἰς μόνα τὰ Ἀπόκρυφα, λησμονοῦντες παραδόξως ἐν τῇ ὑποτιμήσει τῶν ιστορικοῦ αὐτῶν κύρους, ὅτι ταῦτα καὶ τὰ κανονικὰ εἶναι προϊόντα τῆς αὐτῆς ἐμπνεύσεως καὶ πλειστάκις μαρτύρια τῶν αὐτῶν γεγονότων. Ὅπως δήποτε ἡ τοιαύτη τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν Ἀποκρύφων γνώμη ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὰ ὑπὸ ἔποψιν καθαρῶς; φιλολογικήν.

'Επιχειρήσαντες ἐν προγενεστέρᾳ ἡμῶν μελέτῃ¹ ἡ ἀποδείξωμεν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ιστορίαν τὸν ισχυρισμὸν τῶν δημοκόπων, καθ' οὓς πρῶτοι τοῦ Χριστοῦ δημολογηταὶ ὑπῆρξαν οἱ δούλοι, οἱ ἀπελεύθεροι, οἱ κάπηλοι, οἱ ἐπαταῖ, οἱ ἀχθοφόροι, καὶ ὁ λοιπὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους συρρετός, ἀρκούμενα ἥδη νὰ ὑποδείξωμεν πόσον εἶναι καὶ ψυχολογικῶς λογικῶτερον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι θρησκεία διδάσκουσα τὴν ἀποχὴν ἀπὸ

1) Αὕτη ἐπιγράφεται: «Οἱ Ρωμαῖοι δοῦλοι καὶ ὁ Χριστιανισμός» ἐν εῷ Ηραντασῷ.

πάτης ἡδονῆς, τὴν περιφρόνησιν παντὸς ἐπιγείου ἀγάθου, τὴν ἔρεσιν πάσης ὕδρεως καὶ τὴν αγάπην καὶ αὐτῶν τῶν κακοποιούντων ἡμᾶς, ηδοκίμησε πρὸ πάντων παρ' ἐκείνοις, τῶν ὅποιων ἡ ψυχικὴ διάθεσις ἡτο πρὸς τὰ τοιαῦτα διδάγματα συμφωνούτερα. 'Αλλ' οἱ τοιοῦτοι οὔτε μετάξυ τοῦ ὄχλου εὑρίσκονται συνήθως οὔτε δύνανται νὰ ὄνομασθῶσιν ὄχλος, εἰς οἰανδήποτε καὶ ἀνάκησι κοινωνικὴν βαθμιδία, ἀλλ' ἀποτελοῦσι πανταχοῦ καὶ πάντοτε εὐάριθμον καὶ μόνην ἀξίαν τοῦ ὄνοματος ἀριστοκρατίαν. Εἰς ταύτην ἀνήκον βεβαίως καὶ οἱ πρῶτοι ἀσπασθέντες τὸν Σταυρὸν· τὸ δὲ πολὺ πλῆθος προσῆλθεν ικανῶς βραδύτερον, προσελκυσθὲν διὰ τῶν μέστων ἐκείνων, δι' ὧν μόνων εἶναι δύνατὴ ἡ ἄγρα οἰασθήποτε ἀνθρωπίνης πλειονοψήριας. Κατὰ τοὺς πρώτους μάλιστα αἰσθηταὶ διεκρίθη πρὸ πάντων δὲ ρωμαϊκὸς ὄχλος διὰ τὴν σφροδότητα τοῦ μίσους αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐλθόντας· Ἀνατολῶν νὰ ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν του, κρημνίζοντες τὰ εἰδωλα, τὰ δόπια μόνονος ἐκείνος ἐλάττονεν ἀκόμη, καὶ καταρρέμενοι πάσας τὰς μετὰ τῆς λαχρείας ταύτης συνδεομένης ἀπολαύσεις καὶ δημοτικὰς πανηγύρεις, τὰ Κρόνια, τὰ Λύκαια, τὰ Παλήλια, τὰ ἀμφιθέατρα καὶ πρὸ πάντων τὰ λαϊκὰ συμπόσια ἐκ τοῦ κρέατος τῶν ειρούτων. 'Ἐνῷ τὸ πρὸς τὴν ἀνατολὴν καὶ ἡ δεισιδαῖα μονίκιαν αὐτῷ εἴσερχεται, ἐν ἀρχῇ τούλαχιστον, εἰς πειρογρηνούς καὶ ἀδιαφορίαν, δὲ ὄχλος ἀπήτει τὴν ὅπτησιν τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ ἐσχάρας, ἡ τὴν ἔκθεσιν αὐτῶν εἰς τὰ θηριά.

'Ἡ κατὰ τὴν ἀποχὴν ἐκείνην ὅψις τοῦ φθίνοντος ἀρχαίου κόσμου ἡτο ἀληθῶς παραδόξος. 'Ανευ μάλιστα ὑπερβολῆς: δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι συνυπῆρξαν ἐφ' ίκανὸν χρόνον ἀλλεπάλληλοι δύο κόσμοι, δὲ ἐπίγειος ἔθνικὸς καὶ δὲ ὑπόγειος χριστιανικός. 'Ἐνῷ πολὺ μᾶλλον καθ' ἔξιν καὶ κατὰ παραδόσιον ἡ ἐκ πιστεως καὶ πεποιθήσεως ἐξηκολούθει δὲ πρῶτος ν' ἀνέρχεται εἰς τὸ Καπιτώλιον, δύποις εὐγηῆς εἰς τοὺς θεοὺς ὑπὲρ αἰωνιότητος τοῦ δωματίου κράτους, νὰ τελῇ θυσίας καὶ νὰ ἐντρυφᾷ εἰς ἀγῶνας μονομάχων, συνήρχοντο ὅπ' αὐτοῖς τούτους τοὺς ναοὺς καὶ τὰ θέατρα εἰς ὑπογείους συνελεύσεις οἱ ἀποστρεφόμενοι τὰ ὑπὸ τὸν ἡλιον τελούμενα, δύποις ἐργασθῶσι πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ κηρύγματος τοῦ ἑλέους καὶ τῆς ἀγάπης. 'Ἡ ἀρχαία σοφία εἴχε παρακαμάσει κακείνη μετὰ τῶν θεῶν. Οἱ ἐπιτηδεύοντες σοβαρότητα ἀνεγίνωσκον χαρμώμενοι τὸν Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου, οἱ εὐφυεῖς τὰς Μεταμορφώσεις τοῦ Ὁδιδίου καὶ οἱ φιλόδονοι τὴν σάτυραν τοῦ Πετρονίου· οἱ δὲ χριστιανοὶ οὐδὲν εἴχον ἀκόμη βιβλίον. 'Αλλ' ἀν συνέθαινεν ἀπόστολος τις ἡ μαθητὴς ἀποστόλου ν' ἀποτείνῃ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ λόγους τινὰς παρηγορίας ἡ ἐλπίδος, οἱ λόγοι οὗτοι περιήρχοντο ἀπὸ χείλους εἰς

χεῖλος τὸ ἀπέραντον κράτος, δγκούμενοι καθ' ὅδον διὰ τῶν ὅσα ἔκαστος τῶν μεταλεγόντων προσέθετεν ἐκπορεύμενα ἐκ τῆς ἴδιας αὐτοῦ καρδίας, καὶ μεταβαλλόμενοι βαθμηδὸν ἀπὸ λόγων ἑνὸς ἀνθρώπου εἰς πιστὴν ἀπήκησιν τῶν αἰσθημάτων δλοκλήρου τῆς ὑπογείου ἀδελφότητος. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς χριστιανικῆς ὥρητορείας. *Ἀν δὲ πάλιν συνέβαινε τολμηρότερός τις κήρυξ τῆς νέας πιστεώς νὰ σταυριθῇ καὶ τις παρθένος νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὰ θηρία, ἡ ἀφήγησις τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν ἐπ' ἐλάχιστον μόνον χρόνον περιωρίζετο εἰς τὴν ἔηράν ἔκθεσιν τῶν ὅσα πράγματι συνέβησαν, ἀλλὰ καλλωπιζομένη ἀπάντως διὰ παντοίων θυμαστῶν ἐπεισοδίων μετεβάλμετο μετ' ὀλέγον, οὐχὶ ἐκ προθέσεως ἀλλ' ἐξ ἀσυνειδήτου τῆς φαντασίας πτερυγίσματος, εἰς τέλειον συναξάριον.

Τὴν ἀρχαίαν περὶ Ὄμηρου παράδοσιν, περιτρέχοντος ὡς ἐπαίτου τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, δύναται τις ἵσως νὰ ἐμπνεύσῃ ὡς μεταφοράν, σημαίνουσαν ὅτι συνετέλεσεν δλοκληρος ἡ τότε Ἑλλὰς εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου διὰ τῆς παροχῆς εἰς τὸν ποιητήν, οὐχὶ τεμαχίων ἄρτου, ἀλλ' ἰδεῶν, εἰκόνων καὶ αἰσθημάτων. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνισχύει ἡ διακρίνουσα τὰ δύο ἐπη μοναδικὴ ἀκρίβεια περὶ τὴν ἔξεικόνισιν παντοίων καὶ ὅλως ἀντιθέτων χαρακτήρων. Ὁ εἰς ταύτην προσέχων δυσκολεύεται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡδυνήθη μία μόνη ἀνθρωπίνη καρδία νὰ περιλάβῃ πάντα ὅσα μόνος ὁ αἰσθανθεὶς αὐτὰ δύναται τόσον ζωηρῶς καὶ ἀκριβῶς; νὰ παραστήσῃ. Τοιαύτη ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἀκρίβεια εἶναι ποιητικὸν χάρισμα, ἡ μᾶλλον ψυχολογικὸν φαινόμενον, τὸ δόποιον οὐδέποτε ἀλλοτε παρετηρήθη, οὐδὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς δραματικοῖς ποιηταῖς τῆς ἀρχαιότητος ἡ τῆς ἐσπερίας. Τὰ πρόσωπα τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Κορυνηλίου, τοῦ Σχίλλερ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σαιξεπέρου, δύον καὶ ἀν παριστανται διάφορα πράττοντα καὶ λέγοντα, συνδέονται ἐν τούτοις καὶ διὰ τινος συγγενίας πρὸς ἀλληλα ἡ μᾶλλον πρὸς τὸν ποιητήν, στερεόμενα τῆς τελείας ἐκείνης αὐθιμπαρξίας, ἡτις διακρίνει μόνα τὰ ὅμηρικά. Τοῦτο φαίνεται συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς γνώμης τῶν θεωρούντων τὰ ἐπη ταῦτα ὡς προτὸν ποιητικοῦ ἐράνου τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ ἦ, τούλαχιστον, ὅτι δὲν ἡσαν ἐξ ἀρχῆς οὕτω τέλεια, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἐπλουτίσθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν κατὰ τὴν μακράν αὐτῶν ἀνὰ τὰς ἐλληνικὰς χώρας περιφοράν. Καὶ δύσκολον μὲν βεβαίως εἶναι νὰ δρισθῇ τῆς τοιαύτης συνεργασίας ὁ τρόπος, πιθανώτατον δύμως φαίνεται, ὅτι ιστοροῦντες οἱ πρεσβύτεροι τὰ κατὰ τὸν Βασιλέα τοῦ Πύλου ἐπρόσθετον διδάγματα τῆς ἴδιας πείρας ἐκ τοῦ Νέστορος τὴν γεροντικὴν σοφίαν ὅτι πολλὰς ἀνέμιξεν εἰς τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως ὑπαγορεύσεις τοῦ ἴδιου ψυχικοῦ ἀναθρασμοῦ ἡ φιλόμαχος τῆς ἡρωϊκῆς Ἐλ-

λάδος νεότης καὶ, πολὺ μᾶλλον, τῆς καρδίας των τοὺς πόθους ἢ τὸν σπαραγμὸν αἱ παρθένοι καὶ αἱ σύζυγοι, αἱ μεταλέγονται πῶς συνήντησεν ὁ Ὀδυσσεὺς παρὰ τὴν βρύσιν τὴν Ναυσικᾶν ἢ πῶς ἀπεχωρίσθη ὁ Ἔκτωρ ἀπὸ τῆς Ἀνδρομάχης. Κατὰ τοιοῦτον ἀκριβῶς τρόπον μετεποιοῦντο εἰς δημόδεις ἐποποίεις τῶν χριστιανικῶν ἀθλῶν αἱ ἀφηγήσεις. ἢ δὲ ἔλλειψις μέτρου καθίσταται πᾶσαν προσθήκην καὶ μετάπλασιν πολὺ εὐχερεστέραν. Τὰ ἔχη τῆς τοιαύτης αὐτῶν καταγγωγῆς ἀπομένουσιν ἀκόμη εὐδιάκριτα, πὸ πάντων δὲ τὰ τῆς γυναικείας ἐπιδράσεως ἢ καὶ συνεργασίας. Οὕτω λ.χ. Ιστορικῶς μὲν βέβαιοιν καὶ ἀνατίρρητον εἴναι ὅτι ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ διωγμοῦ κατεδικάζοντο καὶ γυναῖκες εἰς τὰ θηρία· ἀλλ' ὅταν ἀναγνώσκομεν ὅτι, καθ' ὃν στιγμὴν ἀφηρεῖτο ὁ πέπλος καὶ ἐσχίζετο ὁ χιτῶν τῆς καταδίκου, ἐνῷ ἐγύνετο ἐπὶ τῶν ὄμων ἡ λυτὴ κόμη καὶ ἔβαψε τὴν παρειὰν αὐτῆς τῆς αἰσχύνης ἡ πορφύρα, ἡ ἐκ τῆς θέας τοῦ γυμνοῦ κάλλους τῆς παρθένου ἐντύπωσις τοῦ πλήθους ὑπῆρξε τοιαύτη, ὡστε ἐνὶ στόματι ἀνέκραξε: «Πόσον εἴναι ὡραία!» καὶ, ἀντὶ νὰ τὴν σπαράξωσιν, ἔλειχον ὡς σκύλακες τοὺς πόδας τῆς οἱ λέοντες ἡμεριθέντες, δυνάμεις εὐλόγως - ν' ἀποδήσωμεν τὴν περιγραφὴν ταύτην εἰς τὴν φαντασίαν νεαροῦ διακόνου, θερμαινομένην οὐ μόνον ὑπὸ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας. Τὸ οὕτω διασκευασθὲν ιστόρημα μετελέγετο τὸ ἐσπέρας μετὰ τὸ δεῖπνον ἐνώπιον γυναικῶν καὶ κορασίδων. Πρὸς ἐκτίμησιν δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῶν τοιούτων διηγήσεων ἐπὶ τοῦ πνεύματος αὐτῶν ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους αἰδίνας ὁ πόθος μαρτυρίου ἐπεκράτει καὶ μετεδίετο οὕτως εἰπεῖν ἐπιδημικῶς. Αἱ τότε χριστιαναὶ κόραι ὠνειρεύοντο νὰ σπαραγθῶσιν ἐν ἀμφιθεάτρῳ, δπως αἱ σημειωναὶ νὰ διαπρέψωσιν ἐν αἰθούσῃ χοροῦ. Καὶ οὕτως ὅμως ἀδύνατον ἦτον ἀποθέλλωσι τελείως τὴν φυλετικὴν αὐτῶν φιλαρέσκειαν καὶ κενοδοξίαν. Πάσαι μὲν ἡσαν πρόθυμοι ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς πίστεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἔκαστη ἐπόθει ἀθλητινού διακρινομένην διὰ θαύματός τινος ἐξαιρετικοῦ, ἀνοιγμα τοῦ οὐρανοῦ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἀφιπταμένης αὐτῆς ψυχῆς, βροχὴν ἀνθέων ἐπὶ τῆς κονίστρας, μεταμόρφωσιν τῶν δακρύων τῆς εἰς μαργαρίτας, ἀγγέλους δροσίζοντας αὐτὴν διὰ τῶν πτερύγων ἦ, ἀντὶ τῆς δυσομίας τῆς καιομένης σαρκός, ἀνάδοσιν ἐκ τῆς μαρτυρικῆς πυρᾶς ἀρώματος οὐρανίου. Οὐδ' εἴναι δυνατὸν νὰ θεωρήσῃς τὰς τοιαύτας ἀξιώσεις ὑπερβολικὰς ὁ ἔχων ὑπὸ ὅψιν ὅτι αἱ πρὸν οἰκιακὸν καὶ ἀφανῆ βίον διάγουσαι γυναικεῖς, αἱ θεωρούμεναι παρὰ τὴν ἀρχαίων ὡς ἀπλὰ ὄργανα ἡδονῆς ἡ μηχανὴ ὑφαντικῆς, οὐ μόνον μετέχουσι τοῦ ἀνακανίζοντος τὴν οἰκουμένην ἔργου, ἀλλὰ καὶ πολλάκις πρωταγωνιστοῦσι. Μετὰ πολὺ μεγαλειτέρας τῆς τῶν ἀνδρῶν προθυμίας καὶ ἀφοβίας πα-

ρέγουσιν ἄστυλον εἰς τοὺς διωκομένους κήρυκες τοῦ Εὐχγγελίου, οὐδὲ διστάζουσι νὰ διαχύσωσιν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς καὶ χειμῶνος μακρὰν ὀδόν, ὅπως κομίσωσιν αὐτοῖς τροφὴν εἰς δυσπρότιτα σπήλαια καὶ δάση. "Οσοις τούτων δὲν κατώρθωντο νὰ σώσωσι παρηκολούθουν ἐνθαρρύνουσαι καὶ παρηγοροῦσαι εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, καὶ πάλιν ἐπέστρεφον ἐκεῖ τὴν νύκτα, ὅπως συλλέξωσι καὶ εὐσεβῆς ἐνταφιάσωσι τὰ ιερὰ ἀποφάγια τοῦ παρατεθέντος εἰς τὸ θηρία συμποσίου. Ἡ θέα τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σπαραγμοῦ, ἀντὶ νὰ τὰς φοβίζῃ, τοσοῦτον ἔξηπτε τὸν ζῆλον αὐτῶν, ὅπτες ὑθριζον ἐπιστρέφουσαι ἐκ τοῦ ἀμφιθέάτρου τοὺς θεούς, ἔρριπτον πέτρας κατὰ τῶν βωμῶν ἢ ἐπιτυον εἰς τὰς χύτρας, ὅπου ἔρριζον τὰ ἔξι εἰδωλούθιτου κρέατος δεῖπνα. Προσαγόμεναι παράπλευροι τῶν ἀνδρῶν εἰς τὰ πραιτώρια κατέπληκτον τοὺς δικαστὰς διὰ τῆς τόλμης τῶν ἀπαντήσεων καὶ τοῦ ἀφόβου ἀντικρυσμοῦ τῆς ἐπικειμένης φοβερᾶς ποινῆς. Οὐδὲ δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ταῦτα ὡς συγαξαριστῶν ἐφευρέσεις ἢ, ως καθ' ἔαυτὰ ἀπίθανα νὰ τὰ παρίδωμεν, ἀφοῦ πλειστάκις στηρίζωνται εἰς ἔθνικῶν συγγροφέων μαρτυρίας καὶ πρόχειρα παραδείγματα ὁμοίας ψυχικῆς διαβέσεως παρέχουσιν αἱ σύγχρονοι τῆς μητρὸς ἢ τῆς μάρμης ἡμῶν ἡρωτῆς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Σουλίου, αἱ παραδοῦσαι ἐν ταῖς εἰρκταῖς τὴν ἀνάβασιν τῆς ἐπιούστης εἰς τὴν λαιμητόμον ἢ χορεύουσαι παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ βραχάθρου, εἰς τὸ ὅποιον ἔμελλον μετ' ὀλίγον νὰ κρημνισθῶσιν.

(Ἐπεται τὸ τέλος)

ΕΜ. Δ. ΡΟΪΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

ΑΓΓΛΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

"Οταν ἐπειδιθάσθη ἐπὶ τοῦ Κάστελ Κλί φρορδ δι' Αὐστραλίαν, ἐπήγαινα, καθὼς οἱ νέοι εἰς τὰ παιδικὰ μυθιστορήματα, διὰ νὰ ζητήσω τύχην.

Ἔτοι κωμικὸν τὸ πρᾶγμα διὰ κόρην, ἀλλ' ἤμην μόνη εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡ προσδοκία νὰ γείνω παιδαγωγὸς ἢ ἀναγνώστρια κακμαῖς λαΐδης, τὸ μόνον ὅπερ ἡδυνάμην νὰ γείνω ἐν 'Αγγλίᾳ, μ' ἔφερεν εἰς ἀπελπισίαν.

'Ἐκεῖ εἰς τὸν Νέον Κόσμον, εἶπα κατ' ἔμαυτήν, ἡδυνάμην νὰ ἐργασθῶ διὰ νὰ κάμω τὴν τύχην μου.

'Ἡδυνάμην ἵσως, μὲ δοσα χρήματα εἶχα, ν' ἀγοράσω ἐκεῖ μικρὸν ἀγρόν καὶ νὰ τὸν καλλιεργῶ· εἶχα ικανότητα διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐργασίας, ἐπίστευα, καὶ τῇ βοηθείᾳ ὀλίγων ἐργατῶν ἡδυνάμην ν' ἀποκτήσω καλλιστην ἐπαυλιν, ὠραῖαν κτήνην καὶ ἐκλεκτοὺς καρπούς, καὶ νὰ ζῆσω ἀκμαία ἐν μέσῳ τῶν χλοερῶν τοπίων μέχρι τῆς τελευτῆς τῶν ἡμετῶν μων.

Παραδόξως δέ, ἡ ιδέα ὅτι ἔμελλα ἴσως νὰ ὑπαγρέψθω ποτὲ δεν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου.

Εἰκοσιπενταέτις ἦην, ἐθεώρησα ἐμαυτὴν «ἀποκατεστημένην», κ' ἐπῆρα τὴν ἀπόφασίν μου.

Συνήθως, ὅταν ταξειδεύῃ τις μὲ πλοῖον, κάμνει εὔκόλους γνωριμίας μέ τινας τῶν ἄλλων ἐπιβατῶν, καὶ ὁ πλοίαρχος, βλέπων με μόνην, μ' ἐσύστησεν εἰς πλείστους.

Ἐτούτων ἦτο δέ έξι Αὐστραλίας καὶ Τσέστερ, ὅστις πολὺ μοῦ ἤρεσεν.

Ἔτοι τεσσαρκοντούτης, καλοφορεμένος καὶ εὔμορφος.

Κάπως μ' ἔφερεν εἰς θέσιν νὰ διμιλήσω περὶ τῶν σχεδίων μου, τὰ δόπια ὠνόμασε πολὺ «εὐάσθητα», καὶ εἴτα μοῦ διηγήθη τὴν ιδίαν του ιστορίαν.

Ὦπηρές πτωχὸν παιδίον, τοῦ δόπιου ἡ χήρα μήτηρ πολὺ ἐδύσκολεύετο νὰ πορισθῇ ἀρτον διὰ τὰ ὄφραντα της. Τώρα ἦτο βιομήχανος, καὶ τὸ δόνομά του ἦτο γνωστὸν εἰς ὅλην την Βικτωρίαν.

Ἔτοι ὀλίγον τι ὑπερήφανος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του, καὶ μοῦ ἐφαίνετο ὅτι εἶχε δίκαιον νὰ εἴνε.

Ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ ζῆσω εἰς τὸ μέρος τῆς χώρας ὅπου αὐτὸς κατέχει, μοῦ εἴπε, θὰ ἡδύνατο νὰ μοῦ δώσῃ πολλὰς πολυτίμους πληροφορίας, καὶ πολλῆς δαπάνης καὶ ταρχῆς νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ.

Ἔτοι πολὺ εὐάρεστον νὰ ἔχω τινά, μεθ' οὐ νὰ συνομιλῶ περὶ τῶν σχεδίων μου, καὶ ὅστις νὰ μὴ θεωρῇ ἄλλοκοτον πρᾶγμα τὸ νὰ βλέπῃ γυναῖκα ἀποδυομένην εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, ως θὰ ἔπραττεν ἐνεργητικὸς ἀνήρ.

Ω, αὐτὰ τὰ σχέδια! Ποῦ νὰ ἔμευρα ὅτι ποτὲ δὲν ἔμελλα ν' ἀποπειραθῶ ὅπως τὰ πραγματοπιήτω!

Μετὰ τὰς ἡμέρας τοῦ λαμπροῦ ἡλίου, μετὰ τὰς νύκτας τὰς σεληνοφόρωτους ἢ ἀστροφεγγεῖς, ἥλθε βραεῖα ὁμίλη. Μίαν ἐσπέραν εὐρέθημεν τυλιγμένοι ἐν αὐτῷ, κ' ἐφρίνετο τόσον πυκνὴ καὶ ψηλαρπτή, ώς ἐὰν ἦτο ὑγρὰ μαλλίνη χλαίνα· οὐδὲ εἰς ἐπιβάτης ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ἐν τῷ θαλάμῳ ἔμεθα ὅλοι μαζίλον ἄφωνοι, καὶ μόνον ἐναὶ ἢ δύο ἀνθρώπων ἤκουσα νὰ λέγουν ὅτι ἐπλέαμεν ἐν μεγάλῃ ταχύτητι διὰ τοιοῦτον καιρόν, δύπτε τὸλλο τι ἀτμόπλοιον δὲν δύναται νὰ γείνῃ δρατὸν πρὶν πέσῃ ἐπάνω μαζ.

Ἄλλα νομίζω ὅτι κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἡσθάνθη τρόμον ἐωποῦ ἔξαρφα ἡκούσθη φοβερὸς ἡστέδος, ὅστις ἤχητεν ως ἐὰν ἦλθεν ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου.

Ἔτοι ἡ ὀξεῖα φωνὴ τῶν συοίγγων, φοβερὸς δούπος καὶ ιαχὴ συγκρούσεως καὶ οἱ τόνοι πολλῶν φωνῶν. Ὅτι εἶχε προφητεύθη συνέβη· καὶ δὲν δύναμαι νὰ σᾶς εἴπω τίποτε πεοισσότερον περὶ τοῦ συμβεβηκότος, εἰμὴ ὅτι μετ' ὀλίγον εἰ-